

С.Г. ЧАВАЙН нӱрген тӱчыса кечылан нӱмо уым калас-шаш уке, шо нем ыле. Но уло улмаш.

Шукерте огыл Йошкар-Ола гыч автэбус дене мӱнгӱ толмо гӱс-дым Пӱтӱл школн тунгытышыжо В.Г. Краснова (1946 ийыште шочын) дене пагалыме писатель-классик нерген мут лекте.

"А ват тудо кочмын суртышто жо пачерлан шӱген... мане уло до да чытак ӱрӱктӱрыш. Трукышо ушанашат ӱрат, Молан!"

Пале: С.Г. ЧАВАЙН Пӱтӱл земский тунгалтыш училищыште 1908-1909 ийлаште веле пашам ышчен да пачерлан Сотнур волостний старшина Яков Павлович Яковлезын кудывечысе вичокнан посна портытыжо илен.

Да адакшым иктаж 20-25 ий ончыч В.Б. Исеневлан, Моко райоң Нужа (Кульбаши) сасмухутдиноын Чарла туримаште Чавайнын укмыж нерген ойлымын ишеш возо. Тудӱк иктал-ӱршыл шогышат, тура ончале: "Легендӱш савырныше энгым вараже ужшо, палыше-влак аламо шот дене ешаралт шогат, сандене чылаж годым нунылан эрежаж ушанаш ок лий!" — мане тунам Валентин Борисович.

А мылам лесник Багаутдин Салыхевич Мухутдинов нерген кужу жап чодыра озанлыкыште ыштыше ен С.С. Степанов (1924-1978) ойлен ыле. Тудыжо С.Г. ЧАВАЙНнын возымо сылнымут аршашыжым йочаж годымак лудаш йоратен да тиде шум-кумыл шижмашыже умыр мучкыжлан кодын. 1936-1938 ийласе ик марла газет гыч тудым титаклыме нерген возымымат пӱчкын пыштен улмаш (кызыт мый денем аралатеш). Пурымаш тудым ала-мо шот дене эре Чавайн йыр лиише ен-влак дене ваш ыштен. Кугу Отечественный сарыш писательын Анатолий эргыж дене пырля каен, эронт лиише ик йудым сарайште пырля тӱшкан эртарен. Сар деч вараг Кужыште толшто сай йолташ семын адак ваш-паш кы-

ильме тӱтышге да сар деч вараг 50-йӱ йила марге Сотнур — Пӱтӱл кучдем гыч Чарлаш кайыше ожньсо Казанский трактывсе Ошкуп савыртышыш лекше коч корно гач мемнан порт вочтенyse гӱрал дене эртег — ожно кызытсе семын моло корно лийн сгыл.

Икмынар жап гыч В.Г. Краснован увӱржым тергыме семын посна илыш: изаже В.Г. Краснова (1937 ийыште шочын) дене Чавайнын Пӱтӱл ялыште ильмыж да тунгытымыж нерген ойласымек, тудо ты увӱрым пенгыдемдыш веле огыл, творческий лабораторийже дене палдарыш.

1908 ийын Озаг учительский семинарийым тунем лекмекыже, директор А.А. Воскресенский С.Григорьев-Чавайнын Казанский уездыге ик марий ялыш, Пинжан-Кӱкӱрорский (Шӱргӱн) земский училищыш колташ Ка-

училищыш инспектор М.Доброзразов деч йодын докан. Тыге октябрь тунгалтыште калык училище инспектор С. Чавайным Пӱтӱл училищыш учитель оязанятыжым шукташ колтен, да тидым нылымше октябрьыште Чарла уездысе училище совет пентӱдемден, 14 октябрьыште комадировалыме нӱрген паке-тым почта дене налын да ты школышто туныкташ тунгалыч Пачерлан школ лишинак верлана Васильевын (1876 — 1965) куд угылан портешыже верандат.

Эрмызын уныкаже — В.Г. Краснован — ойжо почеш, С. Чавайн кастене шийчаш логынышо пошкудо калыкылан А.Дюман "Эти мушкетера" романен ужашлажым лудым марланден каласкала улмаш. Три мушкетера" роман гыч ужаш-влакым калык кочлаште йомаклен гын, шке возы-

С.Г. Чавайн куд угылан портнык кумда окнан посна полемыштыжӱ илен. Пурен коштыш посна омса лийын (озан илыме кыдежыш лекташ вес эмса улмаш). Пачер озан вес уныкаже В.Г. Краснован ойжо пачеш, С. Чавайн творческий пашажым йудым шуктен цгга улмаш. Пачер озан ойжо почеш, поэле-муглам порт мучко монгеш-ончыш коштын шонен чонен. Возгален шинча-шинча да шогалеш, шке вел Морсо суан мурын мурактен кӱлта улмаш. Тыгай кӱрыш-шоктлышт озалан келшен огыл, сандене варажым пагалыме писатель волостной старшина Яков Павлович Яковлевын кудывечысе вичокнан посна портытыжо илӱш кустен

Сомызын пӱрӱш илаш пеш сайжаж лийын огыл: озан илыме кыдежыш эр кече пӱсен, а писатель илыме полемыш кечыбол

и так кӱк от Вас не было никакой вестн и вы, когда я был у Вас лично 26-го августа, у вездитель-чо сказать ничего не могли, ы согласился принять эту должность. 4-го октября Ларевскойский уездный училышны совет командировал меня исполнять обязанности учителя Петъяльского начального училища, пакет о командировке я получил 14-го октября. Ваше пакт за №2235 от 25-го октября и пакет Господина Андреева этого уезда за №940 от 2-го октября получил только 5-го ноября. По сему прошу Вас, Алексей Андреевич, оповестить меня перед инспектором народных училищ Казанского уезда, хотя и ему отправлено такое же уведомлени.

Огончылый курс Семинарии Сергей Григорьев 7-го ноября 1908 год.

(Пачарстанын ЦГА, 93-шо Ф, 1-ше эпизь, 1908 ий, 911-ше дел, 87-ше л).

С. Григорьев — Чавайн 11 сентябрьыште направлений деч посна пашаш малмек, Казанский уездысе Кӱлык училище инспектор дене учашымаш ынже лекманыч, Царвококшайский да Чебоксарский уездысе Калык училище инспектор М.Доброзравов 22 сентябрьыште Казанский учительский семинарийыш 2062 номеран пакемым колта.

"Его Превосходительству, Господичу Директору Казанской Учительской семинарии. Прокорнейше прошу Ваше Превосходительство причитать меня уведомленным, получила ли назначение на должность преподавателя окончившие членские вверенной Вам семинарии Засилий Ипатов и Сергей Григорьев.

А Царвококшайском уезде освобождаются должности учителя: 1) в Петъяльской Сотнирской волости, земском учителе.

ЧАВАЙН — ПӱТӱЛЫШТЕ

занский учебный округ ончыло ходатайствоватлен. Благодарю Вас, Алексей Андреевич, за Ваше ходатайство о назначении меня в Пинжанский морской училище. Но тиде ходатайствыч 940-ше №-ан пакетыш жапыштыже толн лудын огыл... От Вас (А.А.Евдокимовский) — Ч.Г.) не было никакой вестн и Вы, когда я был у Вас лично 23-

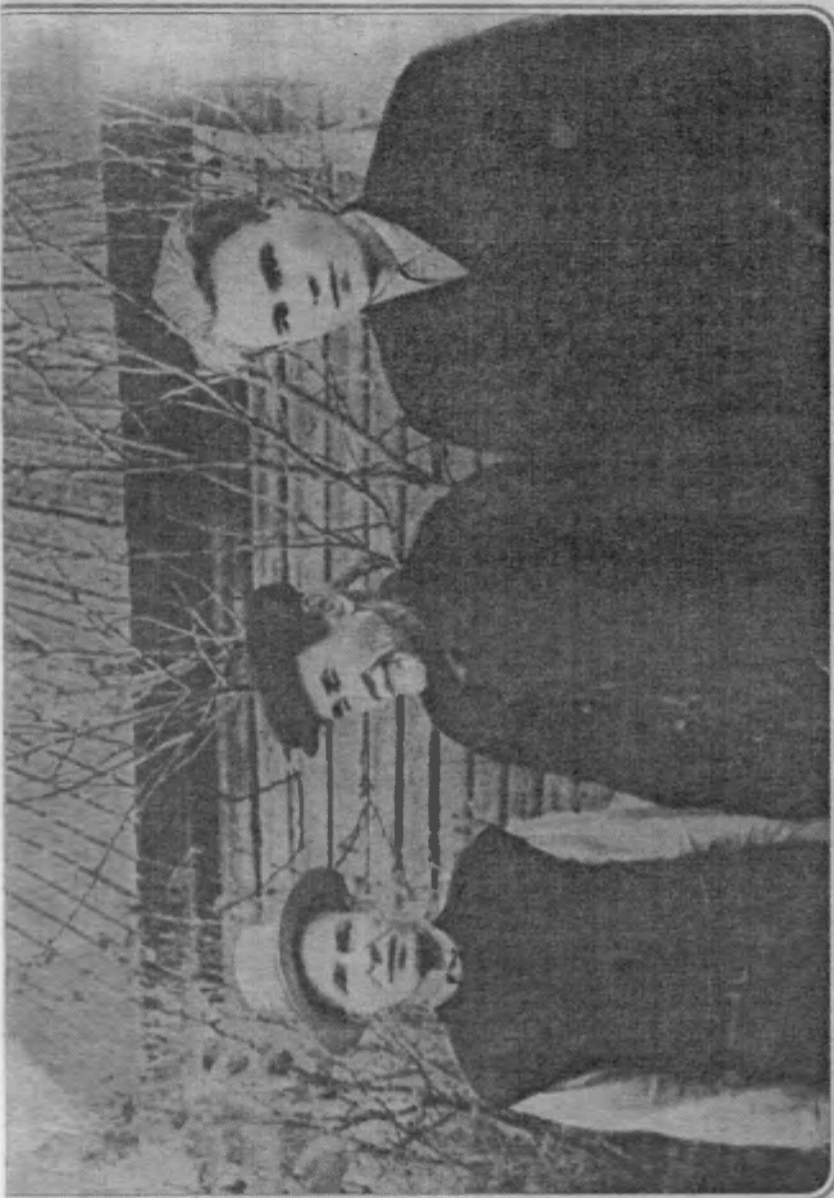
логалын сгыл Санденак С. Чавайн тиде пакетыште кужун чучалтын огыл, весьм кычалынак дыр. Иван Никифорович погытлыжӱ мынар кап илэн, таче паш каласаш йӱсӱ, но занский учительский семинарий директор лумаш колтымоз уведомлений Иван Никифорович Васильевн портытыжӱ 1908 ий 7 ноябрьысе йудым возен:

льм күчүн шогенят. А.С. Чавайн связьыште монтерлан шыпен. Степанов С.С. — чедыра мастерлан. Кужышты шытымышт годым Анатолий Сергеевич йолташжлан ачажын библиотекеж гыч ала-түзе аралат кодшо икмынр Увий журналым полеклен улмыш. (Мондыман огыл: тыгэй журналым С.С. Степанов 1953 ий деч энчычак аралаштунан). Варажым 1958 ийыште нине журналым ылаш полеклен иле, а мыже 1960 ийлаште Йошкар-Олаше Марий кракедешке музейыш намын пунам. Шарнем, ик номерже (1935 ала 1936 ийысе) Олак Ипайын йошкар арадаш денез жузанын пытартыш лышташыже тореш возымо автографан ыле а 1930 ала 1931 ийысе ик номерже кок парня лопкыт кагазеш машинке дене печатлен, редакция деч Сзан олаш В.М. Васильевлан колтышлык либын. (В.М. Васильев 1927-1931 ийлаште Озаньсе Восточно-педагогический институтышто марий йылым да фольклорыш туныктан). 1931 ийын Т.Е. Евлев, Ф.Е. Егороч да В.М. Васильев, Л.Я. Мендзяров умбак "Федералист" делам почмек, С. Чавайн ты номерым Озаньш колтен огыл. Моло журнал автографан огылтыл ыле.

С.Г. Чавайн келген шымлымем годым Анатолий Сергеевичын пачерытыже кок гана лыяш пиал логалын. Степанов нерген ушештыгымек, вигак шарналтыш. А Иухудиновын С. Чавайн дене Йошкар-Олаште кум кече ик камерыште лиймыж нерген уштарымашым писателык классиклан 110 ий телемешеш статьям яндыль мем годым "Матришь" газеттыште верештым.

С.С. Степанов ильмыж годым икана эше ик овай гипотезым каласен ыле. "Палет. Павыл але порт воктеланет, проалеш, Сергей Чавайн Чарла ола гыч толмыж голым иктаж-кунам да канатташ пийнын дэнан". Тунам ты ой шотыш налтын огыл, а кызыт чынжымак либын кертын ветман шонет.

Ты кунде мыште Чавайннын

го августа, утвердительно сказать ничего не могли", сандене, Озан гыч портыгмек, С. Чавайн Чарлаш калык училище инспектор деч иктаж шолыш учительлан пашаш калме нерген йодмал дечне коштын савырнен. 11 сентябрьыште тудым Царевкокшайский уездын запасной учительжыкыланлыктан

С.Г. Чавайн провинциальнй, мешанский, тичмашнек руж, ма наш лиеш, культурный заведенийдыме Чарла олаште кушкын кертын оыл, сандене, ончыл шоныман марий интеллигентий деч чакрак лыяш да ваш кучымо творчесней кылым йомдараш огыл манын. Эзат эле деч лишкырак улшо (монгыжат пеш торажак огыл) Согнур волостысо Пётъял земский туналтыш

де кузе чытет? "Телемас, теле корнышто" але "Кенеш йуд" почеламутлам узш-пачаш окен пуаш йодмал деч. "Вувер" йомак ден калыктын лудын чай.

Йочам годым 1900 ийыште шотшо Александр Васильевич Паратский "Мый Чавайннын чечникше улам" манеш да "Мукш" почеламутшо гыч

"Изим годым локчаште, Ужар шудо лонгаше, Пеледышым погаше, Коштэм ыле музалтен"

корнылам лыжа йукшо дене мураптен колта иле. Тугеж, Пётъял школышто С. Чавайн мурымаш уросышто марий калык йомак семым да мурыш савыныше возымо почела мулажым йоча-влаклан туньктен.

"Его Превосходительству Господину Директору Казанской Учительской Семинарии Александру Андреевичу Вискресенскому окончившего курс

Уездного Управления Уездному Бас, Алексею Андреевичу, за Ваше ходатайство о назначении меня в Пинжан-Курское училище. Но я не могу занять должность учителя Пинжан-Курского училища, так как я с 14-го октября исполняю должность учителя Гетьяльского начального училища Царевкокшайского уезда. 1-го сентября Инспектором народных училищ Царевкокшайского и Чебоксарского уездов мне был предложено уездное заочное училище по Царевкокшайскому уезду

2) должность заочного училища по Царевкокшайскому уезду. Сзначенные должности мне были бы очень полезны Г.И. Григорьеву и Илагову.

Инспектор народных училищ Доблюровоз " (Татарстанын ЦГА-же, 93-шо Ф. 1-ше опись, 1908 ий, 911-ше дело, л. 109).

Тиде йодмаш деч вара Казанский уездысе Калык училище инспектор С. Григорьев-Чавайннын тургыкландарен оыл, учительский семинарий курсым тузем лекме нерген свидетельствыжат Царевкокшайский ден Чебоксарский уездлаше Калык училище инспектор жальштыже нальн.

Направлений деч посна пашаш налылат кырак, очыни, Н.Ф. Буртенинын свидетельствыжым кычгана йодын возаш логалын.

"Ноября 12 Дня 1904. № 1435. Его Превосходительству Господину Директору Казанской Учительской Семинарии.

Имею честь вторично похорнейше прожить Ваше Превосходительства об окончании курса во вверенной Вам семинарии Николая Фадорова Бутенина в котором встретяю крайнюю нужду

Инспектор народных училищ М. Доброуразов " (Татарстанын ЦГА-же, 93-шо Ф. 1-ше опись, 797-ше дело, л. 51-ше л.)

С.Г. Чавайн, учительский семинарий уездысе Пинжан-Курской земский училища (1808 ийын почмо) олмыш Царевкокшайский уездысе Пётъял земский туналтыш училищын тунгы Иван Никифорович Васильев деч (ылыштэ Васяй Иван эле Эрмьз маньныт) пачерлан пурен

П. ЧУБАРОВ. Волжский район. Пунчыс таял. Снимкы деч: шотыракше — И.Н. Васильев, савырыкше — В.Г. Часнов (Фотэм азторын арлывше гыч налме.)